

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1906

Στό προηγούμενο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά»¹ εἶχαμε δημοσιεύσει μιὰ ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ γνωστοῦ Ἡπειρώτη ἐκπαιδευτικοῦ Δημητρίου Μ. Σάρρου², ποὺ ἀναφερόταν στὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν ὑπαίθρο τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1906. Τὸ κείμενο ἐκεῖνο περιεῖχε ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τόσο γιὰ τὰ σχολεῖα ὅσο καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ γενικὰ κατάσταση τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων χωριῶν τῆς παραπάνω περιοχῆς, ποὺ δὲ Σάρρος εἶχε ἐπισκεφθῆ μὲ τὴν ἴδιότητα τοῦ «Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικῶν Σχολείων».

Στὸν παρόντα τόμο φέροντας στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἔνα παρόμοιο κείμενο τοῦ Σάρρου, τῆς ἴδιας ἀκριβῶς ἡμερομηνίας μὲ τὸ παραπάνω (10 Ἰουλίου 1906), ποὺ ἀναφέρεται στὴν κατάσταση τῆς παιδείας στὸν καζὰ Κατερίνης (σημερινὸν νομὸ Πιερίας). Τὸ νέο αὐτὸν ντοκουμέντο, μολονότι ἔχει τὶς ἀρετὲς τοῦ προηγούμενου (ἀκριβεία, ἀντικειμενικότητα κ.λ.), ὑστερεῖ κάπως ἀπὸ ἐκεῖνο, γιατὶ δὲν εἶναι οὕτε τόσο ἐκτενὲς (καλύπτει μόνον 12 χειρόγραφες σελίδες) οὕτε τόσο ἀναλυτικὸ (δὲν περιγράφει, ὅπως θὰ ἰδῃ ὁ ἀναγνώστης, μὲ λεπτομέρειες τὴν ἐκπαιδευτικὴ κατάσταση ὅλων τῶν χωριῶν τοῦ καζᾶ). Παρὰ ταῦτα θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ δημοσιεύσουμε καὶ τὴν ἔκθεση αὐτή, συνοδεύοντας τὸ κείμενο μὲ τὸν ἀπαραίτητο, κατὰ τὴν κρίση μας, ὑπομνηματισμό, γιατὶ νομίζουμε ὅτι προσφέρει ἀρκετὰ χρήσιμα στοιχεῖα στὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμη καὶ γιατὶ ὅσα γνωρίζουμε γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Πιερία κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶναι μᾶλλον λιγοστά³.

Τὸ κείμενο τῆς ἔκθεσεως αὐτῆς τοῦ Σάρρου εἶναι τὸ ἔξῆς:

1. Βλ. «Μακεδονικά» 15 (1975) 114-146.

2. Γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Δημ. Σάρρου βλ. Στεφάνος Ι. Παπαδόποιού, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας τὸ 1906 στὴν ὑπαίθρο τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης. (Μιὰ ἀνέκδοτη ἔκθεση τοῦ Δημητρίου Μ. Σάρρου), «Μακεδονικά» 15 (1975) 114-115 σημ. 3, δόπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

3. Βλ. σχετικὰ Στεφάνος Ι. Παπαδόποιού, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας τὸ 1906 στὴν Ελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰώνα τῆς τουρκοκρατίας, ἔκδοση Έταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονική Βιβλιοθήκη ἀριθ. 31, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 91-93, 223, 238, δόπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

*ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ*

**Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 10 ἡ Ιουλίου 1906*

**Ἀριθμ.*

**Ἀρτίγραφον*

ΚΑΖΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ

*Περιοδεία τοῦ Γεν(ικοῦ) Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἑλλ(ηνικῶν) σχολείοντ A.
Σάρδουν ἀνὰ τὴν Αἰκατερίνην, Κολινδρόν, Λιβάνοβον¹, Καταχᾶν, Ἀγιον Ἰωάννην καὶ Κίτρος.*

(30-31 Μαΐου καὶ 3-7 ἡ Ιουνίου 1906)

Αἰκατερίνη

Κατὰ τὴν δοθεῖσάν μοι σημείωσιν ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Κίτρους, μήπω λαβόντος ἀντίγραφον τῆς τελευταίας τονωκιῆς ἀπογραφῆς², ὑπάρχονσιν ἐγταῦθα οἰκογένειαι ἑλληνικαὶ 501, ὅν τὰ 2/3 μητρικὴν γλῶσσαν ἔχονσι τὴν κοντσοβλαχικήν, γινώσκονσι δὲ καὶ λαλοῦσι πᾶσαι τὴν ἑλληνικήν. Τῶν οἰκογενεῖῶν τούτων 120 παραθερίζοντιν εἰς Λιβάδι (Βλαχολίβαδον συνήθως)³, ἐξ οὗ καὶ δρμῶνται, 50 ἐν Σαμαρίνῃ, καὶ 20, Ἀλβανιτοβλάχων, εἰς διάφορα μέρη. 30 δὲ οἰκογένειαι βλαχοφώνων Ἡπειρωτῶν, ἐκ Φλαμποναραρίου αἱ πλεῖσται, πα-

1. Τὸ Λιβάνοβο ἢ Λιμπάνοβο μετονομάστηκε τὸ 1926 σὲ Αιγάνιον.

2. Ο Σάρδος ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1904-1905 τῇ γνωστὴ ὡς ἀπογραφὴ τοῦ Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶ (βλ. σχετικά Π α π α δ ο π ο ύ λ ο ν, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας στὴν ὑπαίθρῳ τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 117 σημ. 8).

3. Γιὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν κωμόπολη τοῦ Ὄλύμπου βλ. τὰ νεώτερα βιβλία τῶν Ἰωάννου Γ. Συνεφά κ. η, Λιβάδι, ἡ πατρίδα τοῦ Γεωργάκη Ὄλυμπίου, Κατερίνη 1973, σελ. 136, καὶ Ε. Γκούμα, Λιβάδι. Γεωγραφία-Ιστορική-Λαογραφική ἐπισκόπησις, Λιβάδι 1973, σελ. 220. Πρβλ. καὶ κριτικὴ τῶν δύο αὐτῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Ἀγγελίδην. Αγγελίδης στὰ «Μακεδονικά» 15 (1975) 401-406. Βλ. ἀκόμη καὶ λίγα σχετικά στοῦ Ἀντωνίου Μηλιάρα κ. η, Ὁδοιπορικά Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας κατὰ τὸν Émile Isambert, ἐν Ἀθήναις 1878, σ. 109, καὶ στοῦ Νικολάου Θ. Σχινᾶ, Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου, νέας δριθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, συνταχθεῖσαι τῇ ἐντολῇ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ ὑπὸ Νικολάου Θ. Σχινᾶ, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ παρὰ τῷ Ἐπιτελικῷ Γραφείῳ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, φυλλάδιον Πρῶτον, ἐν Ἀθήναις 1886, σ. 83-84. Ο τελευταῖος γράφει τὰ ἔξῆς: Ἡ κωμόπολις Βλαχολίβαδον κεῖται.... Ο πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται ἐν τοῖς 400-450 χριστιανικάς οἰκογενεῖας, ἐν φειδεῖσιν προγενεστέρων ἐποχὴν ἥτο πολὺ μεγαλείτερος, τὰς ὁποίας διακίνει πατρωτισμός, φιλεργία καὶ φιλομάθεια, ἡς ἔνεκεν διατηροῦσι σχολεῖα ἀρρενών καὶ θηλέων. Κίριουν ἐπάγγελμα οἱ μὲν κάτοικοι ἔχονται τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὄψιν τοῦτον γίγανταν μαλλίνων ὑφασμάτων καλούμενων (σκοντί), οἱ δὲ ἐκπατρισθέντες, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, διάφορα μετέρχονται ἐπαγγέλματα. Ἐν τῇ κωμόπολει ὑπάρχουσι πέντε μεγάλαι ἐκκλησίαι, ἔχουσαι τοιχογραφίας βιζαντινοῦ ρυθμοῦ· καὶ πρὸς τούτους ἐν αὐτῇ εἰναι καὶ ἡ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου Πέτρου.

ραμένονσι διαρκῶς ἐν τῇ πόλει.

Κατοικοῦσιν ἐν Αἰκατερίνῃ καὶ 300 οἰκογένειαι Τούρκων, ὅν πολλαὶ ἔλληνόφωνοι.

(Κατὰ τὴν περονσινὴν στατιστικὴν οἰκογένειαι ἔλληνικαὶ 500, κάτοικοι σ. 2 δὲ 2.316)^{1).}

‘Π Αἰκατερίνη ἀπὸ μικρᾶς κώμης καὶ δὴ ἴδιοκτίτου, οὐα ἵτο πρὸ τῆς ἐνώσεως τῆς Θεσσαλίας², συνοικισθεῖσα ἐξ ἐπηλύδων βλαχοφώνων Λιβαδιωτῶν καὶ Ἡπειρωτῶν καὶ ἄλλων Μακεδόνων περιοίκων καὶ δσημέραι προαγομένη ὄλικῶς καὶ πνευματικῶς, κατέστη πόλις ἐμπορικὴ καὶ χαρίεσσα, κοσμονυμένη διὰ καλῶν οἰκοδομῶν καὶ εὐρειῶν ὄδῶν, προσλαμβάνοντα δὲ ἴδιαζονσαν χάριν ἐκ τοῦ μεγαλοπρεπῶς ὑπεροχειμένου ἀθανάτου Ὁλύμπου καὶ τῆς πυκνοφύτου σεμνῆς καὶ γοητευτικῆς Πιερίας, ὅν ἡ θέα ἐμβάλλει τὸν ἐπισκέπτην εἰς διαθέσεις εναρέστους ἀλλὰ καὶ μελαγχολικάς.

‘Η κνωιωτάτη αἰσθητὴ ἔλλειψις ἐνταῦθα εἶναι ἡ τῆς εὐκόλου καὶ ταχείας

1. Η εἰκόνα αὐτὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κατερίνης δὲν παρουσιάζει καὶ πολὺ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ ἑκείνη ποὺ μᾶς δίνει στὸ «όδοιπορικό» του (ἐκδοση 1886) ὁ Νικ. Σχινᾶς, ποὺ γράφει τὰ ἔξης γιὰ τὴν Κατερίνη: Κεῖται ἐπὶ πεδιάδος ἀνοικτῆς, καὶ ἀπέχει δύο ὄρας τὸν ὑπαρειῶν τοῦ Ὁλύμπου καὶ μίαν τῆς θαλάσσης, εἶναι δὲ ἐπορθόσβλητος ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ Πλαταμῶνος ὄδοις καὶ εἶναι ἔδρα Μουδλίου, ἦτοι Ἡπάρχον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνήκει τοῖς Ὀθωμανοῖς Γιονσούνφ-ἔφεντη καὶ Ἀρὴφ-ἔφεντη. Οἰκεῖται δὲ ὑπὸ 70 οἰκογενειῶν Ὀθωμανῶν ἐκ Λάδα, Εὔβοιας καὶ Γρεβενῶν. 70 οἰκογενειῶν Λιθιγγάνων, χαλκέων καὶ ὑπηρετῶν. 100 οἰκογενειῶν Κιρκασίων, πέριξ τῆς πόλεως οἰκουστῶν, μετοίκων ἐκ τοῦ ἐπὶ τὸν ΒΑ. κλιτίων τοῦ Ὁλύμπου χωρίου Τόχοβας· οὗτοι εἰσὶ ζενγῆται καὶ ἄγριοι. 220 οἰκογενειῶν χριστιανῶν καλλιεργητῶν τῶν κτημάτων. Ἐπομένως ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς 1800 χριστιανῶν καὶ 1200 θωμανούς, πρὸς δὲ τούτους καὶ ἔτεραι 130 οἰκογένειαι παραχειμάζουσι, κατεργάμεναι ἐκ τῶν χωρίων τῆς Μακεδονίας Σαμαρίνας, Αβρέλλας, Σμύζης καὶ Γρεβενῶν. Ἐχει 9 χάρια χωροῦντα 800 ἄνδρας καὶ 300 ἵππους μὲ κόρτον καὶ κοιθὴρ ἄφθονον, 20.000 πρόβατα, πολλὰς ἀγελάδας καὶ βουβάλους, 100 φροτηγάς ἀμάξας, 100-150 ἵππους καὶ 10 ὄδρομόλους παρέχοντος ἑκάστου 500-1.000 ὄκαδας ἀλεύρου, 20 κλιβάνους παρέχοντας 1.000-2.000 ἄρτους ἱμερησίως, διοικητήριοι ξύλινοι ἀλλὰ εἰρύχωροι, νέον στρατῶνα λιθόκτιστον χωρητικότητος 1000 ἀνδρῶν, τέμενος λιθόκτιστον, ἐν σχολεῖον θωμανικὸν μικρόν, 2 σχολεῖα ἀρρένων λιθόκτιστα, 2 ἐκκλησίας λιθόκτιστους, καὶ τέλος ὄδρείται ἐκ τοῦ παραρρέοντος ποταμίου. Η συνήθης φρονησὶ σύγκειται ἐξ ἑνὸς τάγματος 300-400 ἀνδρῶν δυνάμεως, 15-20 ζαπτιέδων ἐντοπίων καὶ 20-30 τονωκαλβανῶν (Σ χ ι ν ἄ, ‘Οδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α’, σ. 40-41. Πρβλ. καὶ Β. Δ. Ζώτον Μολοσσοῦ, Ἡπειρωτικαὶ Μακεδονικαὶ μελέται, τόμος Δ’, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἀρχαιολογικόν, ιστορικόν, γεωγραφικόν, στρατιωτικόν, στατιστικόν καὶ ἐμπορικόν, τεῦχος Γ’, Μακεδονία καὶ Σερβία, ἐν Ἀθήναις 1887, σ. 229-230).

2. Πρβλ. καὶ τὸ «όδοιπορικόν» τοῦ Émile Isambert (ἐκδοση 1873), ποὺ περιγράφει τὴν Κατερίνη ὡς πολίχην ἐκτισμένην ἐπὶ τὸν ὄχθων τοῦ Ηέλικα, πρωτεύοντα τῆς παραλίου ἐπαρχίας, ἷτις ἐκτείνεται ὑπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ ὄφους Ὁλύμπου. Ἀγορά, τζαμίον καὶ τινες μεγάλαι οἰκίαι κατοικούμεναι ὑπὸ τῶν βείδων τοῦ τόπου ἀποτελοῦσιν τὴν ὄθωμανικὴν συνοικίαν, τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως οἰκεῖται ὑπὸ γεωργῶν Ἑλλήνων (Μ η ι α ρ ἄ κ η, ‘Οδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., σ. 73).

συγκοινωνίας δι' ἀτμοπλοίου, σιδηροδρόμου ἢ ἄμαξιτοῦ, ἐξ οὗ δυσχερής ἀποβαίνει ἡ τε ἐμπορικὴ καὶ κοινωνικὴ κίνησις, ίδια κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ χειμῶνα, ὅτε ἡ ἴστιοπλοῖα διατελεῖ ὑπὸ τὰς ἴδιοτροπίας τοῦ καιροῦ. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἔβδομαδιάν τῆς πόλεως ἀγορὰν συφέοντι πολλαχόθεν, ίδιᾳ ἐκ τῶν ὁρειῶν περιχώρων τῆς Πιερίας καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσονος, χωρικοὶ καὶ ἔμποροι πρὸς ποικίλας συναλλαγάς.

σ. 3 Ὑπὸ ἐθνικὴν καὶ πνευματικὴν ἔποψιν τὸ ἔτος/τοῦ μετὰ τοῦ προηγηθέντος ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς Αἰγατερίνης θ' ἀποτελῶσι πάντοτε σταθμὸν φαεινὸν καὶ εὐφρόσυνον, καθόσον ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν ἡμετέρων καὶ δὴ τῶν βλαχοφώνων ἵκανως ἀνεπτύχθη καὶ ἐφανατίσθη, ἡ δὲ ρουμανικὴ προπαγάνδα οἰκτρὰν ἐνταῦθα ὑπέστη ἡτταν—κλεισθέντος σχεδὸν τοῦ σχολείου αὐτῆς, τοῦ προπέρου μὲν ἀριθμοῦντος 150 μαθητάς, ἐφέτος δὲ μόνον δύο διδασκάλους ἀνεν μαθητῶν¹—ἐπιβλητικὸν δὲ καὶ καλλιμάρμαρον προβάλλει ἐν τῇ κεντρικωτάτῃ τῆς πόλεως ὁδῷ, παρὰ τὸν εὐρόχωρον τῆς κομψῆς ἐκκλησίας περιβόλον, τὸ ἐφέτος συντελεσθὲν γενναίᾳ ἐθνικῇ ἀρωγῇ, εὐρύ, εὐάερον καὶ καταλλήλως διηρημένον νεόδμητον διδακτήριον².

Ἡ ενοίωνος αὐτὴ ἀναγέννησις ὀφειλομένη εἰς τὴν σύντονον μέριμναν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γενικοῦ Προξενείου, εἰς τὸν θερμονοργὸν ζῆλον τοῦ νέου Ἐπισκόπου κ. Παρθενίου³ καὶ εἰς τὸν φιλοτίμους κόπον τοῦ Λιγατερίνιων.

1. Γιὰ τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν ἀποτυχία τῆς τόσο μέσα στὴν Κατερίνη ὅσο καὶ στὰ βλαχόφωνα χωριά τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου καὶ Πιερίων βλ. πρόχειρα: Κ λ ε ο π ἀ-τ ρ ας Π ο λ ὑ ζ ο υ-Μ α μέ λ η, Ἰστορία τοῦ Κολινδροῦ. Μέ εύρυτάτη ἐπισκόπηση γεωγραφική, ἱστορική, ἐθνολογικὴ τῆς Πιερίας, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 58-61. Α θ α ν. Ἄ γ-γ ε λ ο π ο ύ λ ο ν. Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἐλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου (1890-1896), «Μακεδονικά» 15 (1975) 65-69. Ἀς σημειωθῇ ἐδὴ τὸ ρουμανικὸν σχολεῖο τῆς Κατερίνης εἶχε κατορθώσει μιὰ ἐποχὴν νὰ ἔχῃ διπλάσιους σχεδὸν μαθητές ἀπὸ τὸ Ἑλληνικό.

2. Γιὰ τὴν ἀνέγερση τὸ 1905 τοῦ νέου σχολικοῦ κτηρίου τῆς Κατερίνης βλ. Π α π α-δ ο π ο ύ λ ο ν, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα, σ. 92.

3. Ὁ Παρθένιος Βαρδάκας διαδέχθηκε στὴν ἐπισκοπὴ Κίτρους τὸν πρώην Πέτρας Θεόκλητο τὸ 1904 καὶ παρέμεινε στὴν Κατερίνη ὡς τὸ θάνατο του τὸ 1933. Ὁνομάστηκε πρῶτος μητροπολίτης Κίτρους τὸ 1924, δταν ἡ ἐπισκοπὴ ὑψώθηκε μὲ Πατριαρχικὴ Πράξη σὲ μητρόπολη. Ὁ Παρθένιος ὑπῆρξεν ἀξιόλογος καὶ δραστήριος ἰεράρχης, ἀντιμετώπισε μὲ σθένος καὶ ἔξουδετέρωσε τὴν ρουμανικὴν προπαγάνδαν, καὶ συνέβαλε ἀποφασιστικά στὴν δργάνωση τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα στὴν περιοχή του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ἥνγο δημοσίευσε (Αθῆναι 1918) ἕνα ἐνδιαφέρον βιβλίο μὲ τίτλο «Περιγραφὴ κυρίως ἐννέα ἑτῶν τουρκοκρατίας τῆς περιφερείας Ἐπισκοπῆς Κίτρους ἀπὸ τοῦ 1903-1912», ποὺ ἀποτελεῖ χρήσιμη πηγὴ γιὰ τὴν ἴστορία τῆς παραπάνω περιοχῆς κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸν ἔχουν ἀναδημοσιευθῆ στὸ «Λεύκωμα ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κατερίνης», ποὺ ἔξεδωσε τὸ 1962 ἡ Ἱερά Μητρόπολις Κίτρους (βλ. σ. 13-17).

ῶν πρωτοστατεῖ ὁ κ. Λαναρίδης¹, εὐέλπιστοῦμεν ὅτι δὲν θ' ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῆς.

Μαθηταὶ - γλῶσσα - διδάσκαλοι

Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος ἐνεγράφησαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Αἰγατερί-
νης μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 442—πέρσιν 366. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἔξατάκτῳ μικτῇ ἀστικῇ
σχολῇ τῇ λειτουργούσῃ ἐν τῷ νεοδμήτῳ διδακτηρίῳ ἐνεγράφησαν 297 (ῶν 122
θύλεις + 175 ἄρρενες), προσῆλθον δὲ εἰς τὰς θερινὰς ἐξετάσεις/ ἐξ αὐτῶν 207, ἐν σ. 4
δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ τῷ λειτουργοῦντι ἐν τῷ παρακειμένῳ παλαιῷ διδακτηρίῳ
τῆς κοινότητος νίπια 145 (ῶν 85 ἄρρενα+60 θύλεα). Καὶ ἐκ μὲν τῶν μαθητῶν
τῆς ἀστικῆς ἔχοντις μητρικὴν τὴν βλαχικὴν γλῶσσαν 211, ἐκ δὲ τῶν τοῦ νηπια-
γωγείου 105. Οὕτως ἐκ τῶν 442 ἐγγραφέντων οἱ βλαχόφωνοι μὲν μαθηταὶ
ἀνέρχονται εἰς 316, οἱ δὲ Ἑλληνόφωνοι εἰς 126. Εἴναι δμως γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ
βλαχόφωνοι μαθηταὶ, ὡς καὶ οἱ γονεῖς των, λαλοῦσι τὴν Ἑλληνικὴν εὐχερέστατα
μηδόλως διακρινόμενοι τῶν μονογλώσσων Ἑλληνοφώνων, ὅπερ δὲν συμβαίνει
παρὰ τοῖς ἔχοντις μητρικὴν τὴν σλανομακεδονικὴν (ἢ συνήθως βουλγαρικὴν
καλούμενην) διάλεκτον. Κατὰ ταῦτα οἱ βλαχόφωνοι οὗτοι εἴναι δίγλωσσοι λα-
λοῦντες μετ' ἵσης εὐχερείας ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, προτιμῶντες δμως εἰς τὰς
ἀναμεταξύ των σχέσεις καὶ ἐν τῷ οἴκῳ των τὴν βλαχικήν, παρὰ τὰς συχνάκις
γενομένας αὐτοῖς ὑποδείξεις ἵνα δὲν ἔθνικον λόγους μόνον τὴν Ἑλληνικὴν λα-
λῶσιν. Αὐτὴν εἴναι ἡ ὑπό τινων προσφυδὸς κληθεῖσα βλαχογλυκάδα, καθ' ἣς
ἐπιμόνως καὶ συστηματικῶς θ' ἀντιπαλαίη, ἐπὶ μακρὸν ἴσως, ἡ ἡμετέρα γλῶσ-
σα, ὡς ποιεῖ καὶ κατὰ τῆς βαρβαρωτάτης σλανομακεδονικῆς.

²Ἐκ τῶν ἔξι διδασκάλων Αἰγατερίνης διευθυντὴς Ξ. Κωνσταντινίδης εἴναι σ. 5
καλῶς κατηγορισμένος διδάξας λίαν εὐδοκίμως, στερεῖται δμως διοικητικῶν τινων προσόντων πρωτόπειρος ὕν. Ὁ Κίμων Ἀστερίου, ἐντόπιος τελεόφοι-
τος τῆς Ἱατρικῆς², ἐδίδαξεν ἀποτελεσματικῶς τὴν γυμναστικὴν καὶ μουσικὴν,
ὡς πρὸς τὰλλα ἔδειξε πολλὴν νωθρότητα. Θ' ἀποχωρήσῃ ἐφέτος τοῦ διδασκα-
λικοῦ ἐπαγγέλματος ἵνα τελειώσῃ τὰς Ἱατρικάς τον σπουδάς. Οἱ δύο ἄλλοι δι-
δάσκαλοι Ν. Βασιλειάδης καὶ Παπαγιάννης εἴναι ἄνευ ἔθνικῆς ζωῆς καὶ ἀνα-
πτύξεως. Ἄριστα εἰργάσθησαν αἱ δύο φιλότιμοι καὶ δραστήριοι διδασκάλισσαι
νηπιαγωγοὶ Ἀμαλίᾳ Χατζηγεωργίου καὶ Μαρίᾳ Γεωργίου.

³Ο ἐκπαιδευτικὸς προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος κατὰ τοὺς ἐφόρους καὶ
τὸν Ἐπίσκοπον ἔχει ὥδε:

1. Ὁ Γεώργιος Λαναρίδης καταγόταν ἀπὸ τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου.

2. Ὁ Κίμων Ἀστερίου ἦταν γιός τοῦ γιατροῦ Ἀθαν. Ἀστερίου ἀπὸ τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου, δὲ ὅποιος εἶχε πάρει μέρος στὴν Μακεδονικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1878 ὡς μέλος τῆς «Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Μακεδονίας» (βλ. Συνέφακη, Λιβάδι, σ. 38, 97-98, 115-116, ὅπου καὶ μνεία τῆς προηγούμενης σχετικῆς μὲ τὸν Ἀθαν. Ἀστερίου βιβλιο-γραφίας).

a) ἔσοδα		β) ἔξοδα	
Ἐκκλησίας περίσσευμα	λιρ. 40	Ἐὶς μισθώδες 4 διδασκάλων καὶ 2	
Κηροποιείον "	40	διδασκαλισσῶν, ἐπιμίσθιον τονγ-	
εἰσιτήρια μαθητῶν	12	κιστοῦ, ἀμοιβὴν ἐπιστάτων, καί-	
δίσκος Τριῶν Ἱεραρχῶν	8	σιμον ὅλην, κ.τ.λ.	
ἐπίδομα ἑθνικὸν	80		
	180		
ἔλλειμμα	" 30		
	210		210

Τὸ ἐπ' αὐτῶν παροντιαζόμενον ἔλλειμμα τῶν 30 λιρῶν δέν μοι φαίνεται πολὺ ἀληθές, καθόσον ἡ ἐκκλησία των δέον τὰ ἔχῃ περίσσευμα πολλῷ ἀνότερον τοῦ σημειωθέντος.

Η πόλις οὖσα ἄλλοτε τεσφελίκιον καὶ βαθμηδὸν ἐξαγορασθεῖσα δὲν ἔχει κοινοτικὴν κτηματικὴν περιουσίαν ὡς ἔχονσιν αἱ πλεῖσται τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων, /συνετήρει δὲ μέχρι τοῦδε τὰ σχολεῖα αὐτῆς διὰ καταβολῆς διδάκτων καὶ προαιρετικῶν συνδομῶν τῶν ἰδιωτῶν. Τὰ ἐν λόγῳ δίδακτρα, ἀνελθόντα κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος εἰς 80 λίρας, κατέστησαν προαιρετικά, ἢ μᾶλλον κατηγοργῆσαν, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Γ. Προξενείου, ἵνα μὴ ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν στέλλωσι τὰ τέκνα των οἱ βλαχόφωνοι εἰς τὸ διωρεάν δεχόμενον αὐτὰ δωμανικὸν σχολεῖον, εἰς οὖς τὴν διάλυσιν συνετέλεσε μεγάλως ἡ κατάργησις τῶν διδάκτων, ἵτις δημος καθιστᾶ ἀναγκαίαν ἐξ ἄλλου τὴν ἐπί τινα χρόνον ἀμείωτον καταβολὴν τοῦ ἑθνικοῦ χορηγγίματος, μέχρις οὖς τούλαχιστον καταστῇ ἀκίνδυνος ἡ δύναμανικὴ προπαγάνδα, διὰ μείζονος ἐνισχύσεως τοῦ ἑθνικοῦ ἥμονος φορήματος καὶ ἄλλων μέσων.

Ἐὶς Αἰκατερίνην μετέβημεν, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν ἐφοροδημογερόντων, κατὰ τὰς ἐξετάσεις, αἱ διεξήχθησαν πανηγυρικῶν ἐνώπιον πλήθον πολλοῦ μετ' ἀσυνήθους προθυμίας συνελθόντος ἐφέτος εἰς τὴν νεόδμητον σχολήν. Ἐκεῖ ἐδόθη ἡμῖν κατάλληλος εὐκαιρία ἵνα καὶ δημοσίᾳ εἴπωμεν ὅτι ἐνομίσαμεν πρόσφορον εἰς τὴν ἑθνικὴν καὶ πνευματικὴν οὐρανοδομίαν τῆς κοινότητος.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶναι ἔδρα τοῦ Ἐπισκόπου Κίτρους καὶ Πέτρας¹ καὶ πρω-

1. Στὸ σημεῖο αὐτὸν φαίνεται πώς ὁ Σάρρος δὲν εἶναι πολὺ ἀκριβής, γιατὶ ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας, ποὺ εἶχε ἔδρα τὸ Λιβάδι τοῦ Ὀλύμπου, καταργήθηκε μὲν Πατριαρχικό καὶ Συνοδικό Τόμο τὸ 1896 καὶ τὰ χωριά ποὺ ὑπάγονταν σ' αὐτὴν μοιράστηκαν ἀνάμεσα στὴν μητρόπολη Ἐλασσόνος καὶ τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους. Ὁ τελευταῖος βέβαια ἐπίσκοπος Πέτρας Θεόκλητος μετατέθηκε τὸ 1896 στὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους, διότι καὶ ἔμεινε ὡς τὸ 1904, ὅπότε τὸν διαδέχθηκε ὁ Παρθένιος Βαρδάκας (1904-1933), διότι δημος ἔστρω ὁ ἐκάστοτε ἐπίσκοπος καὶ ἀργότερα (μετὰ τὸ 1924) μητροπολίτης Κίτρους δὲν ἔφερε ποτὲ καὶ τὸν τίτλο τοῦ «Πέτρας» γιὰ τὴν κατάργηση τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας βλ.. Ἀ γε λοιπόν οὐ λοιπόν, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας κ.λ., δ.π., σ. 64 σημ. 1, 73-83.

τεύονσα τοῦ καζᾶ, ὅστις ἔχει δόνο ἐπαρχεῖα (μονδονολίκια), τὸ Λιτόχωρον καὶ τὸν Κολινδρόν.

Κολινδρός

σ. 7

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔχει οἰκίας 475, στέφανα 600, κατοίκους δὲ ἐν δλῷ "Ελληνας 3070. Γλῶσσα ἑλληνική.

Ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ φύσει ὀχυρᾶς θέσεως κειμένη ἡ ἀξιόλογος αὕτη καὶ σφριγῶσα κωμόπολις, ἕδρα μονδίην, ἔχει ἐτησίους κοινοτικὰς προσόδους 220 λιρῶν ἐκ κληροδοτημάτων καὶ κτημάτων, δι' ὃν συντηρεῖ καλῶς τὰ σχολεῖα της, δυναμένη ν' αὐξῆσῃ αὐτὰς εἰς ὑπερτριακοσίας, ἀν̄ ὑπάρξῃ προσεκτικωτέρα διαχείσις. Ἡ κοινότης ἀναγνωρίζονται τὴν ἀνάγκην ἰδρύσεως νέου καταλλήλου διδακτηρίου ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο ἐκτενέστατον καὶ περίσπτον γῆπεδον, ἔχει δὲ ἑτοίμους ἐπὶ τοῦ παρόντος 250 λίρας καὶ οἰκοδομήσιμον διλικόν, ἀναμένονται τὴν ἀπαυτομένην κυβερνητικὴν ἀδειαν εἰς ἣν δὲ καημακάμης Αἰκατερίνης—μετατεθεὶς νῦν εὐτυχῶς—παρενέβαλε προσκόμματα. Τὰς αὐτὰς δυσκολίας παρεῖχεν ὁ αὐτὸς καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν σχολείων Λιτοχώρου καὶ Δρυανίστης¹, αἴτινες οὖπω ἥρθησαν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνεργάφησαν μαθηταὶ ἐν δλῷ 470 (πέρονσιν 459), ὅν ἐν μὲν τῇ πενταπάτῳ μικτῇ ἀστικῇ σχολῇ 340 (τούτων 124 κοράσια), |ἐν δὲ τῷ νηπιαγωγείῳ 130. Ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς ἀστικῆς ἀπεσύρθησαν 57. Ἐδίδασκαν δὲ ἐν Κολινδρῷ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀρκούντως καρποφόρως ἐφέτος:

- 1) Δ. Ζορπᾶς διενθυντής, ἴκανὸς καὶ εὐμέθοδος ἀλλ᾽ ἄγαν εὐέξαπτος. 2) Ι. Μηλιόπουλος πεπειραμένος διδασκαλιστής, ἀπέχων πλέον τῆς οἰνοποσίας. 3) Γεώργιος Κωνσταντίνος, φιλότιμος καὶ μελετηρὸς γνηματιαστής. 4) Ἀκριβὸς Κανάκης ἐκ Βεροίας, πρωτόπειρος. 5) Αἰκατερίνη Τσώμου ἐνθουσιώδης καὶ εὐγλωττος διδασκάλισσα. 6) Ἐλένη Λασκαρίδου βοηθὸς ἐντοπία, φιλοπονωτάτη. Ἡ κοινότης θὰ προσλάβῃ τὸ προσεχὲς ἔτος ἓνα ἀκόμη διδάσκαλον. Πέρουν εἶχε μόνον 5.

Ἐν Κολινδρῷ κατοικοῦσι μονίμως, πρὸ 40ετίας ἐγκαταστᾶσαι, τέσσαρες οἰκογένειαι βλαχόφωνοι, Κοπατσαραῖαι λεγόμενοι, ἐκ 40 περίπου ψυχῶν, ἐπινεμόμενοι ἀνεν πληρωμῆς τὰς βοσκησίμους γαίας τῆς κοινότηος, δι' δὲ καὶ σφόδρᾳ ὑπὸ αὐτῆς μισοῦνται. Κατὰ τῶν Κοπατσαραίων τούτων, οἵτινες ἵσχυρίζονται ὅτι εἶναι "Ελληνες καὶ ἐλληνοφρονοῦντες, ὑπάρχοντιν ὑπόνοιαι ὅτι δουμανοφρονοῦσιν ἐνισχιόμεναι ἐκ τῆς ματαίας αὐτῶν ἀποτείρας ὅπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιᾶς τινος παρὰ τὸν Καταχᾶν ἐκκλησίας ἀνεγείρωσιν αὐτοὶ νέαν ἢν, μόλις ἀρξαμένην ν' ἀνιδρύνται, κατηδάφισαν οἱ Κολινδρηνοὶ τύκτωρ, πι-

1. Ἡ Δρυανίστα ἡ Δρυανίτσα, ἔνα ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα κεφαλοχώρια τοῦ καζᾶ Κατερίνης τὸ ὅποιο ὑποτελοῦνταν ἀπὸ ἀρκετοὺς συνοικισμούς, μετονομάστηκε τὸ 1926 σὲ Μοσχοπόταμος.

στεύοντες καὶ βεβαιοῦντες ὅτι χρυμανικῇ ἐπινεύσει προέβαινον οἱ βλαχόφωνοι /
 σ. 9 εἰς τὴν ἀνίδρυσιν τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας.

Οἱ Κολινδρηνοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σηροτροφίαν, γεωργίαν καὶ καλλιέργειαν ὁπωροφόρων δένδρων, ἵδιᾳ κερασεῶν, ὃν λίαν ποώμος καὶ πλονσία ἔξαγωγή γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλαχον.¹ Η κωμόπολις ἔχει 4 ἐκκλησίας, ὃν αἱ δύο λειτουργοῦσι τακτικῶς, καὶ 4 ἰερεῖς μετριωτάτης ἀναπτύξεως².

Α ἡ β ἡ ν ο β ο ν

Οἰκίαι χριστιανικαὶ ἑλληνοφρονοῦσαι 75, κάτοικοι (ἀρρενες 214+208 θιγλεις) 422. (Ἐν τούτοις περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐν 12 οἰκίαις κατοικοῦντες τοῦ παρακειμένου τοσεφλικόν Καλυβίνων Λιβανόβου). Οἰκίαι Βλάχων παραχειμαζόντων ἐκ Σελίου 20. Οἰκίαι τονορικαὶ 40, τονοριθιγγανικαὶ δὲ 15².

Γλῶσσα σλανομακεδονικὴ καὶ τονορικὴ καὶ ἑλληνική.

Τὸ χωρίον εἶναι κτῆμα τονορικόν, πλὴν 6 οἰκιῶν ἀνηκονοῦσῶν μετὰ τῶν κτημάτων των εἰς ἡμετέρους ἐντοπίους. Γλῶσσα λαλεῖται κυρίως ἡ σλανομακεδονική, γινώσκονται δὲ οἱ πλεῖστοι καὶ μεταχειρίζονται καὶ τὴν ἑλληνικήν, ἔχοντες ἀκμαῖον τὸ φρόνημα. Ἐν τῷ τετρατάκτῳ δημοτικῷ σχολείῳ ἐνεγράφησαν 51 μαθηταὶ (ῶν 14 κοράσια) διδαχθέντες ὑπὸ τοῦ ἐξ Ὀσσάνης ὑποδιδασκαλίστοις Γεωργ. Σαμαρτζίδον, ὅστις φαίνεται ἔχων ἴκανότητά τινα διδακτικὴν ἀλλὰ καὶ τάσιν πολλὴν εἰς τὸ φεύδεσθαι. Μεταξὺ τῶν ἐγγραφέντων μαθητῶν ἦσαν καὶ 16 βλαχόφωνοι, παραθεριζούσοντες νῦν εἰς Σέλιον. Τὸ διδακτήριον τοῦ Λιβανόβου εἶναι διώροφον καὶ εὐάερον ἀλλ᾽ ἥκιστα καθαρὸν καὶ μεθ' ἐνός μόνον θρανίου, τῶν λοιπῶν θρανσθέντων καὶ καέντων κατὰ τὸν προπερουσινὸν κειμῖνα ὑπὸ τοῦ τότε, ὡς μοι εἴπον, διδασκάλον, νῦν δὲ ἰερέως Καταχᾶ Π''

1. Βλ. καὶ ὅσα γράφει ὁ Νικ. Σχινᾶς στὸ «όδοιπορικό» του γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ Κολινδροῦ λίγες δεκαετίες νωρίτερα, μερικὰ δηλαδὴ χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1878 στὴν Μακεδονία, ποὺ εἶχε ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ κέντρα τῆς τὸν Κολινδρό: ‘Ἀπὸ τοῦ χωρίον Κίτρος ὁδὸς ἡμιονικὴ καὶ ἀνωφερῆς βαίνοντα ΒΔ, φέρει εἰς 1 ὥραν πρὸς τὸ χωρίον Κολινδρόν, ἔδραν τῆς ἐπισκοπῆς Κίτρους μὲ 400 οἰκίας χριστιανῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο κατέχει θεσιν ἐπὶ βουνοῦ, ἐπίκαιουν καὶ δεσπόζει τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Βερροίας διὰ Κολινδροῦ εἰς Κατερίνην, ἔχει ενδύχωρον ἐπισκοπήν, 2 σχολεῖα ἀρρενών, 4 ἐκκλησίας καὶ 3 χάνια χωροῦντα 200-300 ἄνδρας... (Σ χ ι ν ᾱ, Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α' σ. 99-100. Πρβλ. καὶ σ. 49. Βλ. ἐπίσης καὶ Ζ ώ τ ο ν Μ ο λ ο σ σ ο ν, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου Γ', Μακεδονία καὶ Σερβία, σ. 230). Περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὸν Κολινδρό μπορεῖ νὰ βρῆ κανεὶς στὸ βιβλίο τῆς Π ο λ ύ ζ ο ν - Μ α μ ἐ λ η, Ἰστορία τοῦ Κολινδροῦ κ.λ., Θεσσαλονίκη 1972. Ειδικὰ γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ τὴν παιδεία στὸν Κολινδρό ἐπὶ τουρκοκρατίας βλ. σ. 261-268.

2. Πρβλ. καὶ Σ χ ι ν ᾱ, Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 102, ποὺ μνημονεύει τὸ Λιμπάνοβο ὡς τοσεφλικόν παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα κείμενον εἰς τὸν πρόποδας μικροῦ βουνοῦ ἢ λόφων ἔχον 50 ἔως 60 οἰκογενείας ὅθωμανικὰς καὶ 60-70 χριστιανικάς, ὑποζύγια καὶ τροφάς ἐν ἀφθονίᾳ...

Κωνσταντίνον. Οἱ κάτοικοι πέργουσιν ἐπλίγουν μόνοι τῶν τῷ διδασκάλῳ 18 λίγας, ἐφέτος ἔλαφον δεκάλιγον ἐπίδομα, ὅπερ εἶπον αὐτοῖς ὅτι θὰ κοπῆ, ἀν μὴ κάμωσιν ἀμέσως τάναγκαιοῦντα θρανία.

Tὸ χωρίον ἔχει 2 ἑκκλησίας καὶ 2 ἰερεῖς.

Kαταχᾶς

Τσεφλίκι οὐθωμανικὸν μετὰ 12 οἰκογενειῶν ἑλληνικῶν, ὃν μία ἐκ Κωφαλόβου βουλγαρίζει.

Ἐφέτος παρεχείμασαν ἐνταῦθα 25 οἰκογένειαι Βλάχον, ὃν αἱ μὲν 16 μετέβησαν πρὸς παραθερισμὸν εἰς Ἀνω Σέλι, 9 δὲ εἰς τὸ Κάτω μετὰ τοῦ ἰερέως τῶν Παπανικολάου Λρούσῃ ὑπόπτου ἐπὶ φονμανοφροσύνῃ. Ὁ ἰερεὺς οὗτος τὸν χειμῶνα συνελειτούγει ἐν Καταχᾷ μετὰ τοῦ ἡμετέρου, ἐδείκνυε δὲ ἑλληνικὰ φρονήματα μεθ' ὅλων τῶν Βλάχων οἵτινες ἔστελλον εἰς τὸ ἐν Καταχᾷ σχολεῖον ἥμιν 27 μαθητάς. /Πλὴν τούτων ἐφοίτησαν καὶ 7 ἐντόπιοι διδαχθέντες ὑπὸ τοῦ σ. 11 πέργου χειροτονηθέντος ἰερέως Παπακωνσταντίνου Ματάκον ἐκ Λοβίστης Σερρῶν, τέως γραμματοδιδασκάλου, ὅστις δὲν φαίνεται ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς ἐπ' αὐτοῦ στηριχθείσας προσδοκίας τῆς ὑπηρεσίας, καθόσον μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐδέχθη νὰ παρακολούθησῃ εἰς Σέλιον τοὺς ἐν Καταχᾷ παραχειμάζοντας Βλάχους.

Kιτρος

Οἰκία 38, στέφανα 54. Γλῶσσα ἑλληνική.

Τὸ χωρίον τοῦτο, κείμενον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου κωμοπόλεως καὶ περιλαμβάνον ἐν τοῖς ὄροις αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν ἐν ἦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Πύδνα, εἶναι κτῆμα τοῦ καλλίστου ὁμογενοῦς κ. N. Μπίτσου¹. Tὸ σχο-

1. Ό κτηματίας Νικ. Μπίτσου ἡ Μπίτσιος, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Μπίτσιου, διερμηνέα τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου, καὶ ἐπίτιμος διερμηνέας καὶ ὁ ἴδιος, συνεργαζόταν στενά κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγώνα μὲ τὸ Ἑλληνικὸν Γενικὸν Προξενεῖο Θεσσαλονίκης. Τὸ κονάκι τοῦ τσιφλικιοῦ του στὸ Κίτρος εἶχε μεταβληθῆ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν σὲ κέντρο καὶ ὄρμητριο τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τῆς περιοχῆς (βλ. Ἀ θ α ν α σ ι ο ν Σ ο υ λ ι ώ τ η - Ν ι κ ο λ α ἰ δ η, Ὁ Μακεδονικός Ἀγών. Ἡ «Ὀργάνωσις Θεσσαλονίκης» 1906-1908. Ἀπομνημονεύματα, ἔκδοση I.M.X.A. ἀριθ. 28, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 75. Π ο λ ύ ζ ο υ - Μ α μ ἐ λ η, Ἰστορία τοῦ Κολινδροῦ, σ. 55, 164). Τὸ ἴδιο πρόσωπο εἶχε παίξει καὶ κάποιο ἀμφισβητούμενο ρόλο κατὰ τὴν ἐξέγερση τοῦ 1878 (βλ. σχετικά Ἰωάννον Σωτ. Ν ο τάρη, Ἀρχεῖον Στεφάνου Νικ. Δραγούμη. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1878 στὴ Μακεδονία, ἔκδοση I.M.X.A. ἀριθ. 85, Θεσσαλονίκη 1966, passim. Ε ὑ α γ γ ἐ λ ο ν Κ ω φ ο ὖ, Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 1878. Ἀνέκδοτα προξενικὰ ἔγγραφα μετὰ συντόμου ἴστορικῆς ἐπισκοπήσεως, ἔκδοση I.M.X.A. ἀριθ. 104, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 33, 101-102, 104-105, 109. Σ τ ε φ ἀ ν ο ν Ι. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο ν, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1878 στὴν Μακεδονία, ἔκδοση Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη ἀριθ. 22, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 80-81).

λείων ενάρερον διατηρούμενον ἐν καλλίστῃ καταστάσει ὑπὸ τοῦ αἰσθηματίου καὶ φιλομαθοῦς διδασκάλον Ἡγονμενίδον Ἡπειρώτον, ὅστις ἐδίδαξε παρποφόρως τὸν ἐγγραφέτας 35 μαθητὰς τὸν δὲν 16 βλαχόφωνοι. Παραχειμάζονσιν ἐνταῦθα 30 οἰκογένειαι Ἀλβανιτοβλάχων, μεταβαίνονται τὸ θέρος εἰς Κάτω Σέλιον¹.

"Αγιος Ἰωάννης

Οἰκίαι 36, στέφανα 50. Γλῶσσα Ἑλληνική.

σ. 12 Καὶ τὸ χωρίον τοῦτο κτῆμα τοῦ κ. Ν. Μπίτσου. Τὸ σχολεῖον τον/εἶχεν ἐφέτος 44 μαθητὰς (δὲν 21 βλαχόφωνοι) διδαχθέντας ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ μὲν ἀλλὰ περιωρισμένης γραμματικῆς μορφώσεως διδασκάλον Τσικοπούλον. Ἐκ τῶν ἐγγραφέντων παρέμειναν μέχρι τὸν ἔξετάσεων 10. Ἐν Ἁγίῳ Ἰωάννῃ παραχειμάζονσι 40 οἰκογένειαι Βλάχων, παραθερίζονται εἰς Κάτω Σέλιον. Τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ δέκα εἰναι Ἀλβανιτόβλαχοι.

Γερική Ηρατίδης

Καὶ τοῦ καζᾶ Λίκατερίνης τὰ πλεῖστα χωρία (ἔξαιρεσει τῶν τριῶν κομοπόλεων αὐτοῦ, Λίκατερίνης, Λιτοχώρου καὶ Κολινδροῦ καὶ τῶν κεφαλαιοχωρίων Λρανίστης, Καρίτσης, Σκοτίνης καὶ Λεγτοκαρνάς) εἰναι τσεφλίκια Ἑλληνόφωνα, ἐν οἷς παραχειμάζονται ἡ παραθερίζοντι βλαχόφωνοι νομάδες. Τὰ τσεφλίκια ταῦτα (Κίτρος, Ἅγιος Ἰωάννης, Βρωμερή², Σκουτέρινα³, Βροντοῦ, Σπιτ⁴, Κεραμίδι, Κωλοκούρι⁵, Κορινός, Πηγάζα⁶, Χοάνη, Ζιάζακος⁷, Μηλιὰ Μεγάλη καὶ Μικρά, Κονυτονιώτισσα καὶ Καλύβια Κονυτονιώτισσης⁸, Παλιούρεστανη⁹, Μούρτζανη¹⁰, Καστανιά, Ἐλενθεροχώριον, Καταχάς, Λιμπάνοβον

1. Ὁ Νικ. Σχινᾶς μᾶς δίνει τὴν ἔξῆς εἰκόνα τοῦ Κίτρους: τσιφλίκιον, ἀπέχον ὥστε τοῦ αἴγιαλοῦ, ὅποιον ὑπάρχει καλὴ καὶ ἀσφαλῆς σκάλα τοῦ χωρίου (ἀρχ. λιμήν Πόδηντος) καὶ παρ’ αὐτήν ἡ ἀλυκὴ Τούζλα. Τὸ χωρίον οἰκεῖται ὑπὸ 80 οἰκογενεῖῶν χριστιανικῶν ἔχον τὰς οἰκίας τον διασκορπισμένας, ἐκκλησίαν, ζάριον, 40 ἀμάξις φορτηγάς, κριθήρ καὶ χότον ἐν ἀρθροίᾳ, ὡς καὶ σίτον, ὅστις ἀλέθεται εἰς τοὺς τρεῖς μόλις τῆς Κατερίνης, εἰς τοὺς τοῦ χωρίου Κολοκούρι καὶ εἰς τοὺς τοῦ χωρίου Κεραμίδι. Στερεῖται ὅμως κανσοξύλων (Σ χ ι ν ἄ, Ὁδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 99).

2. Ἐχει μετονομαστῇ τὸ 1950 σὲ Καλλιθέα.

3. Ἡ Σκουτέρινα ἡ Σκουτέρωνα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ 1929 Ἐλατοχώριον.

4. Τὸ Σπιτ ἡ Στοντί μετονομάστηκε τὸ 1953 σὲ Νέα Ἐφεσος.

5. Ἡ Κολοκούρη, ἀπὸ τὸ 1953 λέγεται Σβορδος.

6. Ὁ συνοικισμὸς Πηγάζα ἡ Βρωμέζα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ 1926 Βρόνα.

7. Ἀπὸ τὸ 1926 λέγεται Αόρος.

8. Τὸ 1958 ὁ συνοικισμὸς αὐτὸς ὀνομάστηκε Ἅγιος Σπυρίδων.

9. Πρόκειται γιὰ τὸ χωριό Παλαιόστανη.

10. Ὁ συνοικισμὸς Μούρτζανη ἡ Μοντσάνη ἐνσωματώθηκε τὸ 1922 στὴν κοινότητα Ρυακίων.

καὶ Καλέβια αὐτοῦ εἰς Πονόλια) ἀδερατοῦσι νὰ συντηγήσωσιν ἴδιψ μόνον δα-
πάνη τὰ γραμματεῖά των, ζητοῦσι δὲ διαρκῶς ἐπίδομα καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπερ
δύσκολον εἶναι βεβαίως νὰ παρέχηται εἰς πάρτα καὶ διαρκῶς. Καὶ ἐν τούτοις
εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ τἀφήσωμεν εἰς τὴν τύχην των, νὰ τὰ χειραγωγίσωμεν δὲ
ἴν' ἀντικαταστήσωσι τοὺς γέροντας καὶ ἀνικάροντας διδασκάλοντας των ἢ ἀγράμ-
ματοντας τυχοδιώκτας, οὓς ἐξ ἀνάγκης διορίζουσιν¹.

Πρὸς τοῦτο νομίζω ὅτι ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα χωρία
ἱερεῖς δυναμένοντας νὰ διδάσκωσι μαθήματα γραμματείον, ως ἐγράφαμεν καὶ
ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς περὶ τοῦ καζᾶ Θεσσαλονίκης ἐκθέσεως ἡμῶν τῆς 10^η Ιουλίου
1906².

‘Ο Γεν(ικός) Ἐπιθεωρητὴς

Δ. Μ. Σάρρος

Πανεπιστήμιον Ιωαννίνων

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

1. Ἀρκετές πληροφορίες γιὰ τὴν Κατερίνη καὶ τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τῆς κατὰ τὰ
τέλη τοῦ 19ου αἰώνα μπορεῖ νὰ βρῇ κανεῖς στὰ διάφορα «οδοιπορικά» τῆς ἐποχῆς. Βλ. π.χ.
Μηλιαράκη, Ὁδοιπορικὰ Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., σ. 67-89, Σχινᾶ, Ὁδοιπο-
ρικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου κ.λ., Α', σ. 35-49, 88-93, 97-102, 105-107, Ζώτον
Μολοσσοῦ, Δρομολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, Γ', Μακεδονία καὶ Σερβία,
σ. 229-231.

2. Βλ. σχετικά Παπαδόπουλον, Ἡ κατάσταση τῆς παιδείας στὴν ὕπαιθρο τοῦ
καζᾶ Θεσσαλονίκης, δ.π., σ. 142-143.

RÉSUMÉ

Stephanos J. Papadopoulos, Un mémoire inédit de Démétrius M. Sarros sur l'état de l'instruction au kazas de Katerini en 1906.

Après une brève introduction l'auteur publie un mémoire inédit de l'inspecteur général des écoles grecques en Macédoine D. M. Sarros concernant l'état de l'instruction grecque au kazas de Katerini en 1906.

Ce mémoire nous donne des renseignements considérables non seulement sur l'état de l'instruction, mais aussi sur la situation économique et sociale des habitants aux villages de cette région.

En publiant le texte l'auteur de cet article fait des commentaires qui peuvent aider le lecteur à comprendre mieux le contenu du mémoire.